

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II.

БЕОГРАД, 11. ЈАНУАРА 1930.

БРОЈ 2

Садржај:

АФИЛИЦИЈЕ СТРАНИХ ПОДУЗЕЋА У НАШОЈ ДРЖАВИ:

Југословенско Сименс д. д., Загреб

Шток Коњак Медицинал д. д., Слав. Пожега

„Титанит“ д. д. за хемиску индустрију, Загреб

АФИЛИЦИЈЕ СТРАНИХ ПОДУЗЕЋА У НАШОЈ ДРЖАВИ

После рата основан је у нашој држави већи број нових акционарских друштава, у првом реду трговачких и индустријских. Код многих од тих подuzeћа заинтересиран је и страни капитал. Код неких страни капитал преовлађује; а имамо и таквих код којих искључиво суделује страни капитал, макар та друштва била и означена као „југословенска“, и макар у њиховим равнатељствима седело и неколико наших људи, који играју видну улогу у нашој привреди или који су је играли у нашем политичком животу.

Код држава које као ми, оскудевају у капиталу, а пружају знатне шансе за рентабилне инвестиције, потпуно је јасно, да се интересује и страни капитал; било у виду нових предузећа или улазећи у већ постојећа. Он је обично ангажиран и у новчарству дотичне земље. Много пута он преко тих установа, код којих има пресудну реч, контролира и већи број индустријских и трговачких подuzeћа.

Нормално страни капитал нема другог циља, до што веће зараде. Ту су у првом реду разна рударска, шумарска, текстилна и т. д. подuzeћа, која су у сиремашним земљама редовито домена страног капитала. Тако је код нас и са текстилном индустријом. Од великог броја нових текстилних подuzeћа, која су основана последњих година, у првом реду у западним крајевима државе, претежни је број основан по страном капиталу, нарочито од оних страних подuzeћа, која су повишењем наших увозних царина почела губити наше тржиште.

Међу предузећима страног капитала, има и таквих, који се никад неће национализирати, и чак ни онда, кад би се наш капитал толико развио, да би имали средстава не само да сва страна подuzeћа прекупимо него да и чак приступимо експорту капитала. То су у првом реду афилиације великих иностранних концерна, који иду за тиме да привуку свој рад на све или већину држава. Ми данас имамо велики број индустријских подuzeћа, која су се толико развила за свој рад не могу ограничити на своју државу па ни на један континент, него показује тенденцију универзалне експанзије по целом свету. Та експанзија настоји, да у појединим државама истражи што више својих продуката. А кад се у једној држави пласира већ знатнија квантитета своје производње и кад ларинске прилике то траже, приступа се и оснивању посебних подuzeћа за дотичне државе. Ну прегржна већина акција тих нових подuzeћа остаје код матице, да се тако у својим рукама одржавају све нити. Код неких подuzeћа оснивање афилиација преузело је већ таквог маха, да се оснива једно посебно друштво (Холдинг) које има за задаћу, да у своје руке концентрира акције свих афилираних подuzeћа.

Данас већ има читавих бранша у којима преовладава систем афилиација. Најбољи је пример индустрија петролеума.

Нема скоро државе у којој Стандард Оил Компанија нема своје афилиације. Слично је и са шивачким стројевима Синтер, као и са електротехничком индустријом.

Данас и ми имамо много подuzeћа, која су чисте афилиације великих иностранних концерна. Нека од тих подuzeћа имају код нас само продавачку организацију, наиме настоје како ће од своје централе или других афилиација увезене продукте што боље пласирати. Али има и таквих који своје артикле код нас производе. Наша два највећа петролејска подuzeћа у прво време бавила су се само дистрибуцијом увезених продуката. Данас колико једно, толико и друго има у земљи и своје рафинерије и све више и више прелазе од увоза готових фабрика ка увозу сировине и полуфабриката.

Код претежног дела афилиација већ у самом називу друштва види се одмах којем концерну припада. Међутим има и таквих где се то одмах из имена не види и само упућени знају да то подuzeће припада овом или оном концерну.

Ми ћемо билансама таквих подuzeћа посветити нарочиту пажњу. Таква подuzeћа заузимају једно нарочито место у нашој привреди. У првом реду они, извршили су ма које инвестиције, ни најмање не тангирају наше новчано тржиште. Она су финансирана по својим иностранним централама. Таква подuzeћа редовито дају својим комитентима и знатне кредите. Средства за такве кредите дају опет иностранне централе тиме, што својим афилиацијама препуштају робу на дути рок, као би је ове могле што лакше пласирати. Јер могућност подељивања дужерочних кредита игра код нас, у питању могућности пласирања једне робе, велику улогу. Уколико та афилирана подuzeћа имају овде своје творнице, онда оне преко своје централе добивају на дужи рок сировине или полуфабрикате као и сав остали обртни капитал.

О том капиталу немамо тачних података нити их је могуће имати. Али је сигурно да оваква афилирана подuzeћа дају нашој привреди, у првом реду нашој трговини, кредите који прелазе и милијарду динара. Већ сама петролејска индустрија даје нашој привреди кредите од око 350 милиона динара.

Колико има код нас афилиација тешко је казати. Ми ћемо покушати да анализирамо оне најважније.

Југословенско Сименс д. д., Загреб

Мало је која индустријска грана тако концентрирана као електро-техничка. Ова индустријска целост изража тако знатна средства да то већ сили на концентрацију. У читавом свету ми имамо данас неколико електро-техничких подuzeћа гигантских димензија. А и у мало којој грани систем афилиације толико је спроведен колико управо код електро-техничке индустрије. Велики концерни као „Сименс“, „А. Е. Г.“, „Шаде“ проширили су свој рад на велики број држава. Име „Сименс“ познато је у читавом свету. Будући да је централа Сименс-а у Берлину, јасно је, да смо одмах после рата морали и ми добити његову афилиацију, као што је имамо и од његовог нај-

већег ривала, од А. Е. Г. Обзиром на развитак ранијих прилика ми нисмо добили изравна афиљацију берлинског Сименса, него ону његове бечке афиљације, заправо Сименс—Шукерт Верке. Док у другим државама имамо поделу рада на јаку и слабу струју, па свака има и своје подuzeће, код нас је с обзиром на слабији развитак електрицитета то концентровано код једног подuzeћа, наиме код „Југословенског Сименса“. Ми данас немамо ни једно веће електро-техничко подuzeће које не би било афиљација једног страног великог електро-концерна. Поред Сименса и А. Е. Г. ту су још Бровн-Бовери, Елин, Ганц, и др. И како данас стоје прилике, тешко да ћемо икада добити једно национално електро-техничко подuzeће. Ова индустријска грана тако је концентрисана и својим афиљацијама тако дубоко задире у поједине привреде, да је скоро искључено оснивање нових подuzeћа. Будућност наше електро-техничке индустрије, почевши од постројења за добивање електричне — моторне или хидро — енергије па до израде електро-техничких апарата — у рукама је ових иностранних концерна. Тиме морамо бити на чисто. Исто као што је искључено, да добијемо једно велико национално петролејско друштво, исто је тако искључено, да добијемо и једно електро-техничко. А како су страна петролејска друштва била царинском политиком присиљена да подижу рафинерије, исто ће тако развитком наших привредних прилика и афиљације електро-техничких фирми бити принуђене, да у самој земљи подигну своје радионице. Тиме би и увоз таквих апарата знатно попустио. Југословенско Сименс још за сада све што треба увози од своје централе дотично ближих афиљација које врше и фабрикацију. Код Загреба он има и своју радионицу. Ту се у првом реду врше оправке као и монтирање појединих стројева. Из ове данас још безначајне радионице могла би се временом развити и значајна фабрика.

Биланс Југословенског Сименса за три последње године пружа следећу слику :

	Г о д и н е		
	1928	1927	1926
<i>Активна :</i>			
Благајна	70	167	125
Менице	2.331	1.466	1.047
Ефекти	172	505	427
Дужници	28.023	26.580	24.029
Роба	13.769	10.903	12.600
Зграде и стројеви	1.322	1.360	1.398
Инвентар	732	943	1.348
<i>Пасива :</i>			
Главница	1.500	1.500	1.500
Резерва	35	35	35
Веровници	44.842	39.268	39.421
Добитак	45	22	19
Укупни износ биланса	46.423	40.826	40.977

Како видимо инвестиције не играју видну улогу а то је и наравно кад постоји код нас само радионица за поправке и монтирање као и складишта готових фабриката. Можда временом ако се подигне творница, да ће омер инвестиција и мобилних ангажмана бити кроз други.

Дужници константно расту. Код оваквих подuzeћа међу дужницима прво место не заузимају трговци са електро-техничким препаратима. Тим мање што само Југословенско Сименс има велетрговину а једним делом и детаљну продају у својим рукама. Дужници се у првом реду рекрутирају од индустријских подuzeћа, за које је Сименс израдио електрични уређај као и поједини градови, који увађају електрично осветљење а немају довољно средстава да инвестиције одмах исплаћују. Конкуренција је између појединих електро-техничких концерна тако јака да се за изведбу једног већег посла мора пристати и на дужу исплату. А кад би наше општине имале више средстава и кад би лакше долазиле до кредита, посло-

ваће оваквих подuzeћа као што је Сименс било би много веће јер би се онда више тога и електрифицирало.

Веровници репрезентирају износ од 44.8 милиона динара и порасли су од 1927. на 1928. годину за преко 5 милиона динара. То значи да послови напредују. Само што се, с обзиром на наше прилике, извођење тих послова финансира са кредитима централе, дотично банковне везе централе. Јер за много ствари Југословенски Сименс и није друго него продајни биро централе и других афиљација Сименсовог концерна.

Омер између властитих и поверених средстава веома је неповољан. Ну будући да се овде ради о једној афиљацији истуно је свеједно колико износи дионичка главница а колико кредити. Да дионичка главница износи и 10 милиона динара не би се много променило. Јер било да се ради о главници било о кредитима, увек је иза ових позиција само Сименс.

Рачун губитка и добитка овако изгледа :

	Г о д и н е		
	1928	1927	1926
<i>Губитак</i>			
Продукциони трошкови	10.821	8.518	11.252
Порези	751	1.316	996
Отписи	474	489	545
<i>Добитак</i>	45	22	19
Бруто доходак	12.069	10.627	12.810

Код подuzeћа суделују са мањим износом Југословенска Удружена Банка као наследница Есконтне Банке и Српска Банка. Међутим главно је залеђе Сименс у Берлину. Оно билансира са преко 400 милиона златних марака, па по томе располаже са довољно властитих средстава.

Шток Коњак Медицинал д. д., Слав. Пожега

Шток Коњак Медицинал, Славонска Пожега, је афиљирано подuzeће познате куће Шток за фабрикацију и промет коњака. У многим државама централне Европе, Шток има своје афиљације. С обзиром на царинске прилике, овде се афиљација не може задовољити да пласира продукте своје централе. Ако се рачуна на поље већи успех, потребно је у самој земљи подигнути творницу. И кућа Шток подигла је у Слав. Пожеги једну модерну творницу. Ова не само да дестилацијом вина добива коњак него се бави и фабрикацијом чоколаде, пралинеја и кекса. И данас је Шток у свим тим артиклима једно од наших водећих подuzeћа.

Наша домаћа индустрија коњака већ је доста развијена тако да једна прека потреба оснивања иностранних афиљација није била дата. Ми имамо Арка и Теслића. Поред тога имамо и још неколико мањих творница ликера које производе и коњак. Па и за чоколаду имамо већ неколико познатих подuzeћа у којима суделује само домаћи капитал. Ту су Унион и Јека у Загребу, Шонда у Београду и неки мањи. Од страних спомињемо још Канолда у Карловцу а и Таломоне се спрема, да оснује југословенску фабрику. А и са кексима домаћа продукција стоји доста добро. Ту је Бизјак у Загребу и Рогашкој Слатини, Каролина у Осијеку и многа друга мања подuzeћа.

Успркос тога, концерн Шток је одлучио да у Југославији подигне властиту творницу. При томе је рачунао на проширења конзума, па се је већ на време хтео пласирати. Његова афиљација основана је већ 1921. године, и данас већ код трговаца и конзумната има своје име.

Биланс за три последње године пружа следећу слику :

	Г о д и н е		
	1928	1927	1926
<i>Активна :</i>			
Благајна	30	49	20
Роба	6.002	4.242	3.900
Мувтерије	5.289	4.228	4.199
Инвестиције	10.758	9.494	8.115
<i>Пасива :</i>			
Главница	1.250	1.250	1.250

Резерве	209	120	108
Резерва за амортизацију	5.371	4.176	2.750
Веровници	15.024	12.296	12.032
Добитак	225	172	95

Биланс јасно показује да Шток Коњак Медицинал, ма да имамо доста домаћих творница за све артикле његове продукције, добро успева. Често и одлично. Чисти добитак од 225 хиљада динара одговара укамаћењу главнице од 1.250 милиона динара са 18 од сто. Тако високо укамачење одбацују само стара подuzeћа која претежни део инвестиција имају већ амортизирано. Међутим изгледа, да ће и Шток у Слав. Пожеги веома скоро амортизирати своје инвестиције. За самих неколико година пословања, половина инвестиција већ је амортизирана. Амортизациони фонд изнаша 5.4 милиона динара а инвестиције 10.8 милиона. У самој 1928. години било је додељено амортизационом фонду 1.195 милиона динара. А године 1927. чак 1.426 милиона. Тако знатно отписивање наравно да прелази реалну потребу. Та овде се не ради о једном подuzeћу већ се би радило са стројевима који за 2—3 године могу бити несавремени да је потребна једна брза амортизација. А код зграда је потреба за амортизацијом још мања јер то опет нису неке специјалне грађевине које су од данас на сутра. Јака амортизација последица је знатног профита, који се не жели да подели већ меће у резерве. Да је 1928. године амортизација износила онолико колико је уобичајено код оваквих подuzeћа било би се у стању платити и дивиденду од 50 од сто. Међутим иноземној мatici није стало до тако високе дивиденде већ до јаког финансиског финансирања предузећа.

Рачун губитка и добитка за три последње године овако изгледа :

<i>Губитак :</i>	1928	1927	1926
Општи трошкови	8.390	4.771	5.310
Пропале тражбине	264	286	140
Отписи	1.194	1.426	1.152
Чисти добитак	225	172	92
Бруто добитак	10.075	6.656	6.798

Како се види 1928. година била је ванредно повољна. А изгледа да је једнака ситуација потрајала и 1929. године. Друштво је још у развоју. То се види и по томе, што су инвестиције сваке године све веће и веће. Годишње просечно изнашају 1.3 милиона динара.

Друштво има јако финансиско залеђе. По томе оно је у положају да подељује кредите било трговцима било јаким консументима. Услед тога може и лакше да пласира своје продукте. У међусобној конкуренцији појединих подuzeћа игра улогу чињеница, да је подuzeће у стању да својим комитетима пружи повољније кредитне кондиције.

„Титанит“ д. д., за хемијску индустрију, Загреб.

„Титанит“ је основан по друштву Динамит Нобел из Братиславе. Бави се фабрикацијом експлозива за војне и цивилне потребе. Основано је 1919. године са дионичком главницом од 100.000 круна. Касније је повећана на 16 милиона круна а године 1922. на 8 милиона динара. Како видимо развој је био рапидан. У управном одбору седе и неколико јачих личности. Ту су г. г. С. Д. Александер, Др. Блис из Загреба и Др. Грамберг и Адолф Минх из Београда. Генерални је директор г. Еуген Радован, један бивши виши аустријски официр.

Творница у Махичном не врши читав процес фабрикации. Она повлачи од своје централе претежни део производње, коју онда код нас у главном само прерађује и дотерује. А кад би хтела изградити фабрику за читав процес производње разних врсти експлозива, инвестиције би износиле и стотине милиона динара. „Титанит“, дотично његови оснивачи не боје се ни толиких инвестиција. Чак се воде и преговори о подизању такве творнице. Несуласна влада у погледу места где би се таква творница имала подинути. Док

управа „Титанита“ иде за тиме да творницу подигне у Махичну или у његовој близини, други фактори траже да се творница подигне више у унутрашњости земље. Треба видети како ће се тај спор решити. Ну и без тога творница се веома добро развија и показује све контуре једног напредног подuzeћа.

Биланс за три последње године пружа следећу слику :

<i>Активна :</i>	1928.	1927.	1926.
Земљиште	86	86	2.685
Творничке зграде	2.679	2.820	
Стројеви	602	639	707
Ефекти	103	145	153
Складиште	826	2.553	2.159
Инвентар	559	419	347
Благајна	633	404	123
Дужници	12.941	5.484	6.270
Патенти	—	853	1.058
<i>Пасива :</i>			
Главница	8.000	8.000	8.000
Резерве	180	180	180
Амортизациона резерва	250	250	250
Веровници	8.983	4.034	4.203
Добитак	941	835	907
Укупан биланс	18.467	13.434	13.627

Чисти добитак износио је за годину 1928. 941 хиљада динара или око 12 од сто уплаћене главнице. За наше прилике једно ванредно укамаћење једног релативно младог подuzeћа. Међутим његов је просперитет далеко већи. Патенти су исказани године 1927. са 858.000 динара. Године 1928. они су потпуно отписани. Да је темпо отписа био нешто спорији, чисти добитак био би далеко већи. Ако претпоставимо да је 1929. године било пословање једнако пословању 1928. године, имаћемо један далеко већи чисти добитак. Јер ове се године неће моћи редупирати добитак за 838 хиљада динара ради амортизације конта „патенти“ кад је он већ сасвим амортизиран.

Пословање у 1928. години било је интензивније него у годинама 1926. и 1927. Биланс је поскочио за 5 милиона динара. У првом реду ради тога што су поскочили дужници. Проширењем послова расту и дужници. Инвестиције су у 1928. години остале исте ако наравно узмемо у обзир и отписе. Међутим складишта робе постала су знатно мања. То значи да је подuzeће успело да у већој мери пласира своју продукцију. Према томе за 1928. годину имали би очекивати још већи развој пословања.

Подuzeће је добро финансирано. Властита средства не само што достају за инвестиције и фабрикации, него се из властитих средстава даје и један део кредита. Веровници износе 9 милиона а дужници 14 милиона динара, па је по томе друштво из властитих средстава дало 4 милиона кредита. Овде по томе камате не терете подuzeће, па се то и одражује на пословном успеху.

Рачун губитка и добитка за 3 последње године овако изгледа :

<i>Губитак :</i>	1928.	1927.	1926.
Плате и трошкови	1.671	1.158	935
Порези	1.161	848	1.290
Осигурања	96	91	—
Отписи	1.085	441	438
Чисти добитак	941	835	907
Бруто добитак	4.965	3.375	3.571

Године 1928. добивен је чисти добитак већи него 1927. године, ма да су отписи 1928. године износили 1.085 милиона а 1927. године само 441 хиљада динара. Интересантно је, да је порез врло висок.

Обзиром на све јачи развој нашег рударства као и цементне индустрије а „Титанит“ је њихов главни лиферант за експлозиве, изгледа за просперитет „Титанита“ све су бољи.

„Titanit” d. d. za kemijsku industriju, Zagreb

RAČUN BILANCE NA DAN 31. DECEMBRA 1928 GODINE

Aktiva			Pasiva		
	Dinara	p.		Dinara	p.
Zemljište	86.514	37	Dionička glavnica	8,000.000	—
Tvorničke zgrade	2,679.026	—	Pričuva redovita	180.384	—
Strojevi	602.218	—	Pričuva za smanjenje vred. tvor.	250.000	—
Vrijednosni papiri	103.000	—	Dividenda (nepodignuta)	5.870	—
Skladište	826.158	90	Vjerovnici	8,983.778	41
Inventar Centrale	136.947	—	Prenos dobitka iz 1927 D 106.369'84		
Inventar tvornice	422.806	—	Čist dobitak u 1928 „ 941.077'97	1,047.447	81
Monopolna taksa	35.720	—			
Blagajna	633.952	07			
Dužnici	12,941.137	88			
	18.467.480	22		18,467,480	22

RAČUN DOBITKA I GUBITKA

Gubitak			Dobitak		
	Dinara	p.		Dinara	p.
Beriva	961.400	—	Bruto dobitak	4,965,881	—
Osiguranja	96.722	16			
Patent i izum	858.000	—			
Porez i pristojbe	917.411	31			
Porez na poslovni promet	243.998	—			
Putni trošak	237.414	63			
Tekući trošak	472.481	28			
Inventar Centrale (otpis 5%) . . .	7.208	—			
Inventar tvornice (otpis 5%) . . .	22.253	05			
Strojevi (otpis 10%)	66.913	60			
Tvorničke zgrade (otpis 5%) . . .	141.001	—			
Čisti dobitak 1928	941.077	97			
	4,965.881	—		4,965.881	—

Zagreb, 31. decembra 1928.

RAVNATELJSTVO

Ispitano i u redu pronadjeno.

NADZORNI ODBOR